

Veikart Universelt utformet nærskole 2030

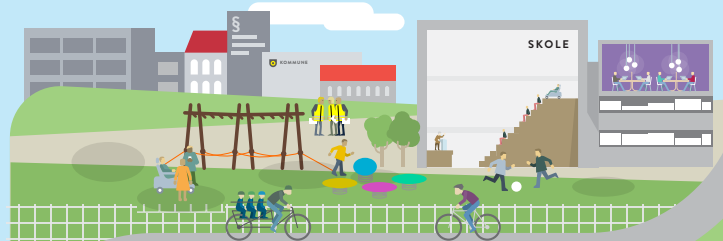
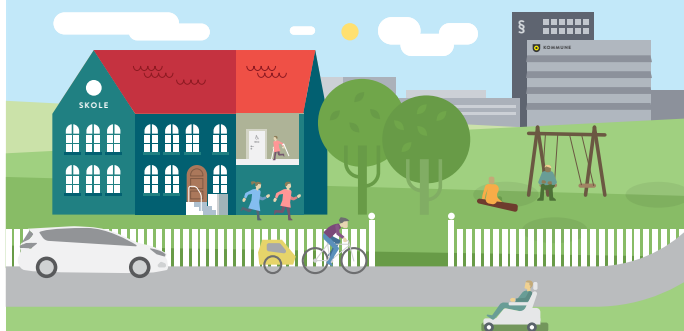

Innhold

Innledning	6
1. Introduksjon til tema	8
2. Oppsummering av Bufdirs forslag til tiltak	9
3. Sektorovergripende samarbeid	12
4. Lover og forpliktelser	13
5. Hva vet vi om status i dag?	14
6. Virkemidler	15
7. Veikart med milepæler	18
2020: Iverksette nasjonal satsing	18
2020: Etablere økonomiske virkemidler	19
2020: Etablere forskrift for universell utforming av skolebygg	20
2020: Etablere av kompetanseenhet	21
2020: Utpeke koordineringsansvar for veikartet	22
2020: Igangsetting av kartlegging	23
2022: Alle skoler ferdig kartlagt	24
Kontinuerlige aktiviteter: 2022–2030	25
Byggesaksbehandling og obligatorisk uavhengig kontroll	25
Underveismålinger	25
Statuskonferanser	25
2023: Igangsetting av rehabilitering og utbedring	28
2025: Halvparten av skolene ferdigstilt	29
2030: Nærskole for alle	29
8. Veien videre	32
Vedlegg	34

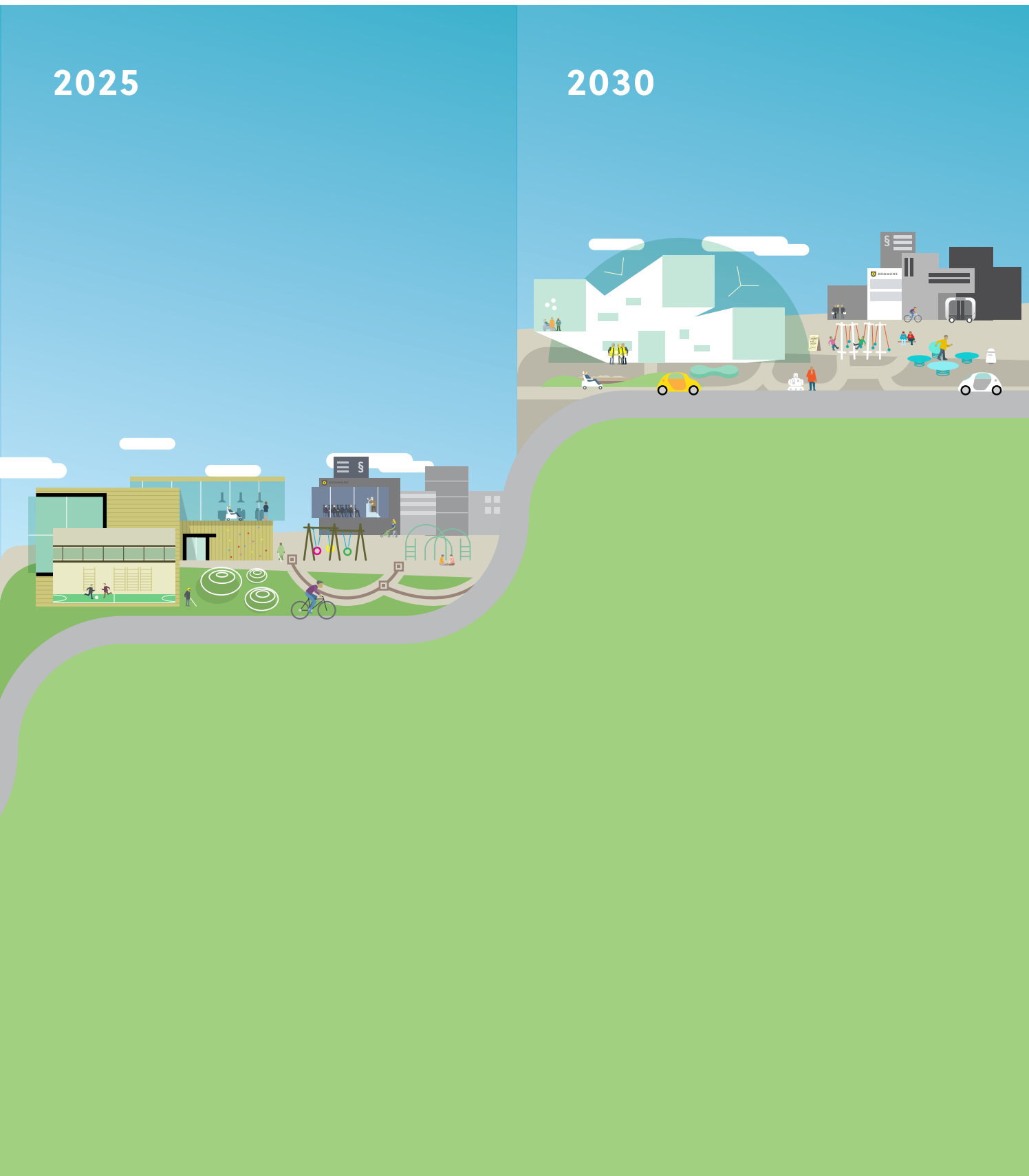
2018

2020

2025

2030

Illustrasjon: TIBE T / Trond Aslak Øvrum

Innledning

Dette veikartet for en universelt utformet nærscole innen 2030 er utarbeidet av Bufdir etter innspill fra en bred medvirkningsprosess. Veikartet inneholder konkrete anbefalinger om tiltak for perioden 2020–2030 med mål om at alle nærscoler skal være universelt utformet i 2030. Forslaget omfatter en bred offentlig virkemiddelbruk, med økonomiske, juridiske, pedagogiske og organisatoriske tiltak.

Bakgrunn for arbeidet

I 2016 gjennomførte Bufdir en utredningsprosess bygget på scenarioteknikker med mål om å finne handlingsrom og tidsperspektiv for og nå et universelt utformet samfunn. Utredningen fra scenario-prosessen viste at det er behov for en mer systematisk arbeidsmetodikk for å konkretisere gjennomføring av planene for universell utforming. Et forslag fra scenarioprosessen var å bruke veikart som verktøy for policy og strategiarbeid på ulike områder.

Valg av tema for veikartet

Bufdir inviterte våren 2017 brukerorganisasjonene og LDO til å komme med innspill til tema for første veikart for universell utforming. De var samstemte, og ønsket å starte med skole.

Bufdir vurderte i likhet med organisasjonene, at skole er et viktig fokusområde for arbeid med universell utforming. Vi vet at mange av grunnskolene har dårlig tilgjengelighet, og at dette fører til at flere barn ikke får gått på nærskolen. Samtidig vet vi at manglende tilgjengelighet kan medføre at enkeltelever utløser store kostnader for kommunen når de skal begynne på skolen. Dette kan være utfordrende nok for kommunen, men også svært belastende for dem det gjelder og deres familier.

Nærscoler ivaretar mange funksjoner. Manglende tilgjengelighet for nærscoler kan hindre deltakelse i kultur og idrettsaktiviteter, i valg og i sosiale sammenkomster. En universelt utformet nærscole vil derfor ha betydning for en stor del av befolkningen.

Universell utforming av skolen kan omhandle mange ulike forhold; fra bygningsmasse, til pedagogikk og digitale læringsressurser. Vi så at det var viktig å finne en et nivå på veikartarbeidet der det var mulig å favne de sentrale aktørene på feltet og komme med konkrete tiltak. Derfor snevret vi tematikken inn, og valgte å fokusere på fysisk tilgjengelighet i skolebygg og -anlegg.

Proseszen

Veikart er en metode der man formulerer en konkret målsetting, og deretter kartlegger de aktivitetene som må gjennomføres for å oppnå målet. Tiltakene kan innebære utvikling av kunnskap og teknologi, lovreguleringer og spesifikke innsatsområder. Tiltakene tidfestes, noe som gjør det enklere å se aktivitetene som en vei frem mot målet, og å foregripe hindringer før de oppstår. Metoden brukes både i offentlig sektor, og innenfor næringslivet.

Denne veikartprosessen ble gjennomført som en bred medvirkningsprosess. Høsten 2017 arrangerte Bufdir to dagsverksteder der vi samlet forskere, fagekspertise, ansatte fra stat og kommune og brukerorganisasjoner. På verkstedene ble det diskutert status og utfordringer i kommunene, og hva slags tiltak som er nødvendig. Vi opplevde diskusjonene svært konstruktive, og vi fikk belyst både utfordringer og mulige løsninger fra ulike perspektiv.

Konsulenter fra Vista Analyse og Oslo Economics bistod i prosessen og leverte også en underlagsrapport til veikartet. Rapporten ble sendt på høring ved årsskiftet 2017/2018. Det kom inn flere gode høringssvar, og flere av innspillene er inkludert i rapporten. Bufdir har i etterkant hatt orienteringsmøter om forslaget til veikart med KS og Utdanningsdirektoratet, og vil fortsette denne kontakten i det videre arbeidet.

Leseveiledning

Kapittel 1 er en introduksjon til tema, og sier hvorfor vi har laget dette veikartet. Kapittel 2 er en oversikt over alle foreslåtte tiltak. Kapittel 3 beskriver nødvendigheten av samarbeid på tvers av sektorer. Kapittel 4 gir en introduksjon til lover og forskrifter som er relevante for feltet. Kapittel 5 beskriver status på feltet. Kapittel 6 beskriver de statlige virkemidlene som er nødvendige for å nå målet. Kapittel 7 er selve veikartet, der aktiviteter og milepæler er tidfestet så vidt det er mulig, og vi har sett på risikofaktorer og kriterier for gjennomføring. Kapittel 8 beskriver veien videre.

1. Introduksjon til tema

Hvorfor et veikart for en universelt utformet nærscole?

Alle barn har rett til å gå på sin nærscole. For at det skal være mulig må skolebygg og uteområder være tilgjengelige for alle – elever, lærere, vedlikeholdspersonell og lokalbefolkning. Dette veikartet er et forslag til en nasjonal plan for å oppgradere alle grunnskolenes bygg og uteområder, slik at alle barn kan gå på sin nærscole innen 2030.

I dag må mange barn gå på en annen skole enn barna i nabolaget, blant annet fordi skolene ikke er tilgjengelige. De statlige spesialskolene ble lagt ned i 1992. Da var rundt 3000 barn og unge utenfor den såkalte normalskolen. Tall fra 2012 viser at over 5000 elever var utenfor normalskolen¹.

Å være del av sitt nærmiljø og det lokale læringsmiljøet kan ha stor betydning for enkeltmenneskers utvikling og livskvalitet. Skolene har også en sosial funksjon utenom vanlig skoletid, det kan være klassefester, idrett, korps eller andre møter og arrangementer.

Lovbrudd skjer hele tiden

Hver gang et barn ikke får gå på sin nærscole skjer det et eller flere lovbrudd. Det bør være en selvfølge at nærskolen skal være tilgjengelig for alle. Samtidig ser vi at mange kommuner venter med å oppgradere sine skolebygg til det «dukker opp» en elev som har behov for tilpasning. Dette plasserer byrden på eleven og familien, det stigmatiserer, og det kan føre til at eleven blir utestengt fra sitt lokalmiljø og sendt på skole et annet sted.

Økt kvalitet for alle

Universell utforming gir økte kvaliteter for alle, ikke bare for personer med nedsatt funksjonsevne. God belysning, skilting eller sanntidsinformasjon på holdeplasser er eksempler på universell utforming som gjør det lettere for alle å orientere seg. Oppgraderingen av grunnskolen kan defineres som en nasjonal dugnad som kommer felleskapet til gode, og ikke kun et tiltak som skal bedre hverdagen for enkeltelever. Universell utforming er spesielt viktig for enkeltelever, men gode fysiske løsninger vil også gi økt bygningsmessig- og generell kvalitet for alle som bruker skolen.

Behov for en nasjonal satsing

Det er kommunen som er skoleeier og har ansvar for sine skoler. Erfaringer og dagens status tilsier likevel at dette er et område der det er behov for at staten tar ansvar og får til en nasjonal dugnad for å nå målet om en universelt utformet nærscole innen 2030.

2. Oppsummering av Bufdirs forslag til tiltak

Under følger en oversikt over Bufdirs foreslåtte tiltak som sammen danner veikartet.

2018–2020: Etablere veikartprosjekt

- Departementet etablerer et veikartprosjekt for å følge anbefalingene fra veikartrapporten

2020: Bevilge midler

- Regjeringen bevilger midler til oppgradering og rehabilitering av skoler, slik at arbeidet prioriteres. Dette gjøres som tilskudd eller gjennom en rentekompensasjonsordning.

2020: Forskriftsfeste sluttdato for oppgradering

- Regjeringen bør sette en frist for oppgradering av alle skolebygg gjennom PBL §31-4

2020: Utvide veiledningstjenesten

- Oppgavene til den eksisterende veiledningstjenesten Fysisk læringsmiljø utvides til også å omfatte veiledning om universell utforming av skolebygg.

2020: Utpeke koordineringsansvar for veikartet

- Bufdir får ansvar for å koordinere og følge opp veikartet

2020: Igangsette kartlegging

- Kommunene starter kartlegging av sine skolebygg

2022: Delmål: Alle skoler ferdig kartlagt

- Kommunene har kartlagt sine skoler, har fått oversikt over kostnader, og utarbeidet prioritert plan for rehabilitering, bygg og oppgradering.

2022–2030: Gjennomføre kontinuerlige aktiviteter

- Kommunene krever uavhengig kontroll av universell utforming av prosjektering av skolebygg
- Koordineringsenheten gjennomfører målinger underveis og slik følger progresjonen
- Koordineringsenhet/veiledningstjenesten avholder årlige erfaringskonferanse

2023: Igangsette rehabilitering og utbedringer

- Kommunene starter rehabilitering og utbedringer av sine skolebygg

2025: Delmål: Halvparten av skolene er ferdigstilt

- Kommunene har utbedret og rehabilitert halvparten av sine skoler med henhold til universell utforming

2030: Måloppnåelse: En universelt utformet nærscole

- Alle grunnskoler er universelt utformet, og alle barn kan gå på sin nærscole

2018

Illustrasjon: TIBE T / Trond Aslak Øvrum

3. Sektorovergripende samarbeid

Dette veikartet bygger på prinsippet om at alle barn skal kunne gå på sin nærscole. For å nå dette målet er vi avhengig av at grunnskolene blir universelt utformet gjennom et bredt tverrsektorielt samarbeid.

FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne definerer universell utforming slik:

«Med universell utforming menes: utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming. Universell utforming skal ikke utelukke hjelpemidler for bestemte grupper av mennesker med nedsatt funksjonsevne når det er behov for det».

Kommunene har ansvar for sine grunnskoler og at de er utformet slik at alle barn kan gå på sin nærscole. Samtidig vet vi at kommunenes kompetanse på universell utforming i bygg og uteområder varierer. Kommunene sliter også med et stort vedlikeholdsetterslep, og kan ha problemer med å prioritere universell utforming av skoler opp mot andre oppgaver.

Tiltakene som er nødvendige for å få nå målet om at alle skoler blir universelt utformet innen 2030, krever derfor en nasjonal satsing med ansvar plassert hos flere instanser innenfor flere sektorer og fagområder. For å få fremdrift er man avhengig av at de ulike innsatsene blir samordnet i arbeidet mot et felles mål.

Ansvar for grunnskoleområdet

Kunnskapsdepartementet (KD) har det overordnede ansvaret for å utforme skolepolitikken. Departementet forvalter opplæringsloven og gir forskrifter om mål for, omfang og gjennomføring av opplæringen.

Utdanningsdirektoratet har ansvar for utviklingen av grunnskolen, blant annet gjennom embetsstyringen av Fylkesmannen, styring av nasjonale sentre og et statlig pedagogisk støttesystem (Statped). Utdanningsdirektoratet er blant annet delegert oppgaven med å tolke opplæringsloven med tilhørende forskrifter.

Fylkesmannen skal medvirke til at den nasjonale politikken og nasjonale tiltak følges opp regionalt og lokalt. Fylkesmannen skal ivareta innbyggernes rettssikkerhet gjennom tilsyn, informasjon, veiledning og klagesaksbehandling.

Kommunene har ansvar for offentlig grunnskoleopplæring. Kommunene skal oppfylle den individuelle retten til grunnskoleopplæring, og som har ansvaret for finansiering, drift, administrasjon og skolestruktur lokalt.

DIFI Rapport 2015:19

4. Lover og forpliktelser

Det er flere lover og forskrifter, både nasjonale og internasjonale som er gjeldende for nærskoleprinsippet og universell utforming av grunnskolebygg. Her peker vi på noen av de viktigste.

Opplæringsloven lovfester at alle elever har rett til å gå på den skolen de sogner til og som ligger nærmest (Opplæringslovens § 8-1). Retten gjelder for alle elever i grunnskolen. Dette inkluderer elever med vedtak om spesialundervisning, jf. opplæringsloven § 5-1. Det fysiske miljøet i skolen skal være i samsvar med de faglige normene som til enhver tid gjelder (opplæringsloven § 9 A-7).

Likestillings- og diskrimineringsloven sier at kommunene har en plikt til universell utforming av skolens alminnelige funksjoner. Med universell utforming menes utforming eller tilrettelegging i de fysiske forholdene, slik at virksomhetens alminnelige funksjoner kan benyttes av flest mulige uavhengig av funksjonsnedsettelse (Likestillings- og diskrimineringslovens § 17). Unntaket er dersom dette medfører en uforholdsmessig byrde. Offentlige virksomheter skal arbeide aktivt og målrettet for å fremme universell utforming.

Plan og bygningsloven sier at prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak (PBL § 1-1). PBL § 29-3 har krav om at bygninger som oppføres skal være universelt utformet i henhold til forskrift, mens PBL § 28-7 stiller krav om at utearealer for både arbeids- og publikumsbygninger, etter sin funksjon skal være universelt utformet. Teknisk forskrift 17 tilhørende plan- og bygningsloven bestemmer at byggverk for publikum og arbeidsbygninger skal være universelt utformet. Kommunene er også forpliktet til å følge FN-konvensjonen om rettighetene for mennesker med nedsatt funksjonsevne og barnekonvensjonen.

FN-konvensjoner

FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne er en av FNs hovedkonvensjoner på menneskerettighetsområdet. Den slår fast at funksjonshemmede har de samme menneskerettighetene som alle andre og tydeliggjør hvordan like rettigheter skal sikres i praksis.

Artikkel 9 om tilgjengelighet sier:

For at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få et selvstendig liv og kunne delta fullt ut på alle livets områder, skal partene treffe hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre får tilgang til det fysiske miljøet, til transport, til informasjon og kommunikasjon, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi og -systemer, og til andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, både i byene og i distriktene

Barnekonvensjonen er den av FN-konvensjonene som har bredest tilslutning og utgjør derfor et helt sentralt felles utgangspunkt for arbeid med og for barn i verden.

Artikkel 23 i barnekonvensjonen sier at:

Barn med funksjonsnedsettelse har samme rett til omsorg, skole og utdanning som alle andre.

5. Hva vet vi om status i dag?

I norske kommuner er det om lag 630 000 skoleelever, fordelt på 2850 skoler, i skolebygg på over 9,5 mill. m². Teknisk oppgraderingsbehov i de norske kommunene er vurdert til 128 milliarder kroner (2013), og skolene står for omtrent 30 prosent av byggene². En stor del av den eldre bygningsmassen er ikke tilrettelagt for dagens bruk. Dette gjør det nødvendig med systematisk planlegging av oppgradering.

Det finnes ikke en total oversikt over hvor stor andel av skolene som er universelt utformet. Det er opp til den enkelte kommune hvorvidt de kartlegger status i sine bygninger, hvordan de gjør det, og i hvilket omfang. Ulike metoder, og ulike grader av kartlegging gjør at det er vanskelig å få en totaloversikt over status i bygningsmassen til kommunene. For eksempel ser vi at kommunenes selvrapportering i IK-bygg³ avviker fra Kartverkets målinger av inngangspartiene til skolene.

IK-bygg er et internkontrollsystem som brukes av om lag 120 kommuner. Kartlegging av universell utforming er en del av dette systemet, og kommunene kartlegger og rapporterer selv. Nasjonale tall fra dette systemet viser at om lag 80 prosent av skolene anses som tilgjengelige. Disse resultatene er ofte ikke basert på konkrete målinger, men vurderinger som blir gjort av ulike kommuneansatte.

Kartverket har registrert i hvilken grad inngangspartier i offentlige bygninger er tilgjengelige for bevegelses- og synshemmede⁴. Kun 3 prosent av skoleinngangene er helt tilgjengelig for brukere av manuell rullestol, mens 30 prosent er delvis tilgjengelig. 58 prosent av skolene er ikke tilgjengelige for brukere av manuell rullestol. For personer med nedsatt syn er 11 prosent av inngangspartiene tilgjengelige, mens 15 prosent er delvis tilgjengelig. 30 prosent er ikke tilgjengelig.

En undersøkelse gjort av Norges Handikapforbundets (2014) viste at 78 prosent av landets grunnskoler hadde vesentlige mangler. Det var særlig dører som var tunge og vanskelige å bruke, ramper og heiser mangler, og mange toaletter var utilgjengelige.

En undersøkelse av Bufdir (2017)⁵ viste at 83 prosent av de kommunene som kartla universell utforming i sine bygg, hadde kartlagt skoler. Samme undersøkelse viste at 40 prosent av kommunene i stor grad mener at skolene er universelt utformet og tilgjengelige for alle. 38 prosent svarte i noen grad og om lag 9 prosent svarte i liten grad. Kommunene ble også spurt om hvor stor del av skolene som var blitt oppgradert. Om lag 27 prosent sa at storparten av deres skoler var oppgraderte, mens 24 prosent sa at få eller ingen av deres skoler er blitt oppgradert.

2 RIF – State of the nation 2015/kommunale bygg

3 https://kommune.ikbygg.no/domestic_statistics

4 https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Bolig_og_bygg/Offentlige_bygg/#heading24624

5 Referanse til undersøkelsen: rapporten er ferdig.

6. Virkemidler

Det kan være nødvendig å bruke flere typer virkemidler, både «gulrot og pisk» for å nå det overordnede målet, om at alle nærskoler skal være universelt utformet innen 2030. Vi vil her beskrive virkemiddelbruken Bufdir mener er nødvendig for å nå målet om en nærskole for alle.

Juridiske virkemidler

Juridiske virkemidler omfatter lover og forskrifter. Tilsyn og klagebehandling er kontrollmekanismer som skal sørge for at lover og forskrifter blir iverksatt og anvendt på en korrekt måte. I dette veikartet har vi foreslått følgende juridisk virkemiddelbruk:

- Sikre at opplæringsloven og andre gjeldende lovverk følges
- Forskriftsfeste frist for oppgradering av skolebygg
- Pålegge uavhengig kontroll av universell utforming i prosjektering

Økonomiske virkemidler

Økonomiske virkemidler omfatter blant annet overføringer over statsbudsjettet, enten i form av rammebudsjettering eller som øremerkede midler til spesielle formål. I dette veikartet har vi foreslått følgende økonomisk virkemiddelbruk:

- Opprette tilskuddsordning eller rentekompensasjonsordning

Pedagogiske virkemidler

Pedagogiske virkemidler brukes gjerne som en samlebetegnelse for ulike skriftlige publikasjoner. Kunnskapsdatabaser, kompetanseutviklingstiltak, muntlig rådgivning og andre tiltak betegnes også gjerne som pedagogiske virkemidler. I dette veikartet har vi foreslått følgende pedagogisk virkemiddelbruk:

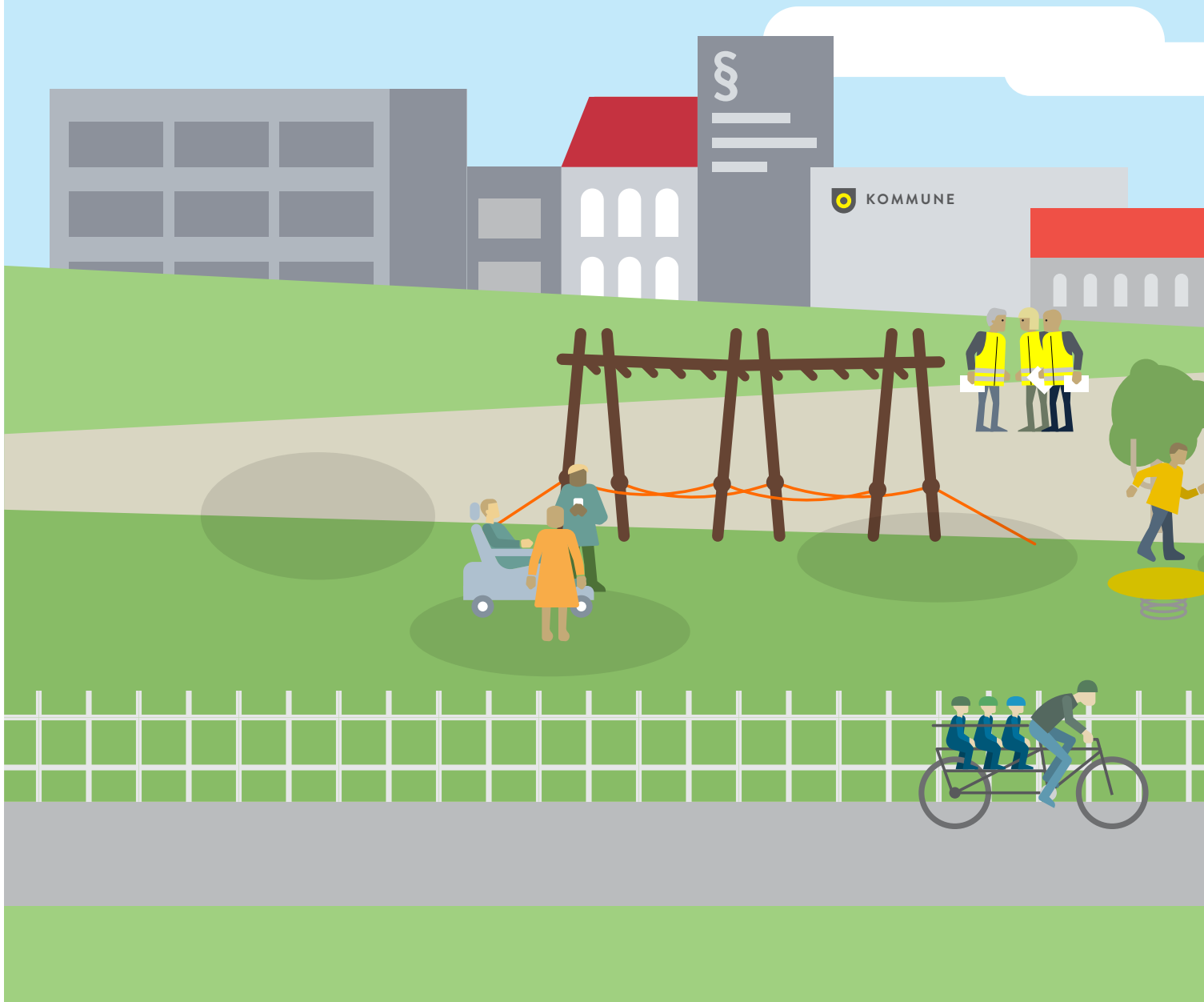
- Bidra til kompetansebistand til kommunene gjennom nasjonal veiledningstjeneste
- Arrangere erfaringskonferanser
- Utvikle nødvendig veiledningsmateriale

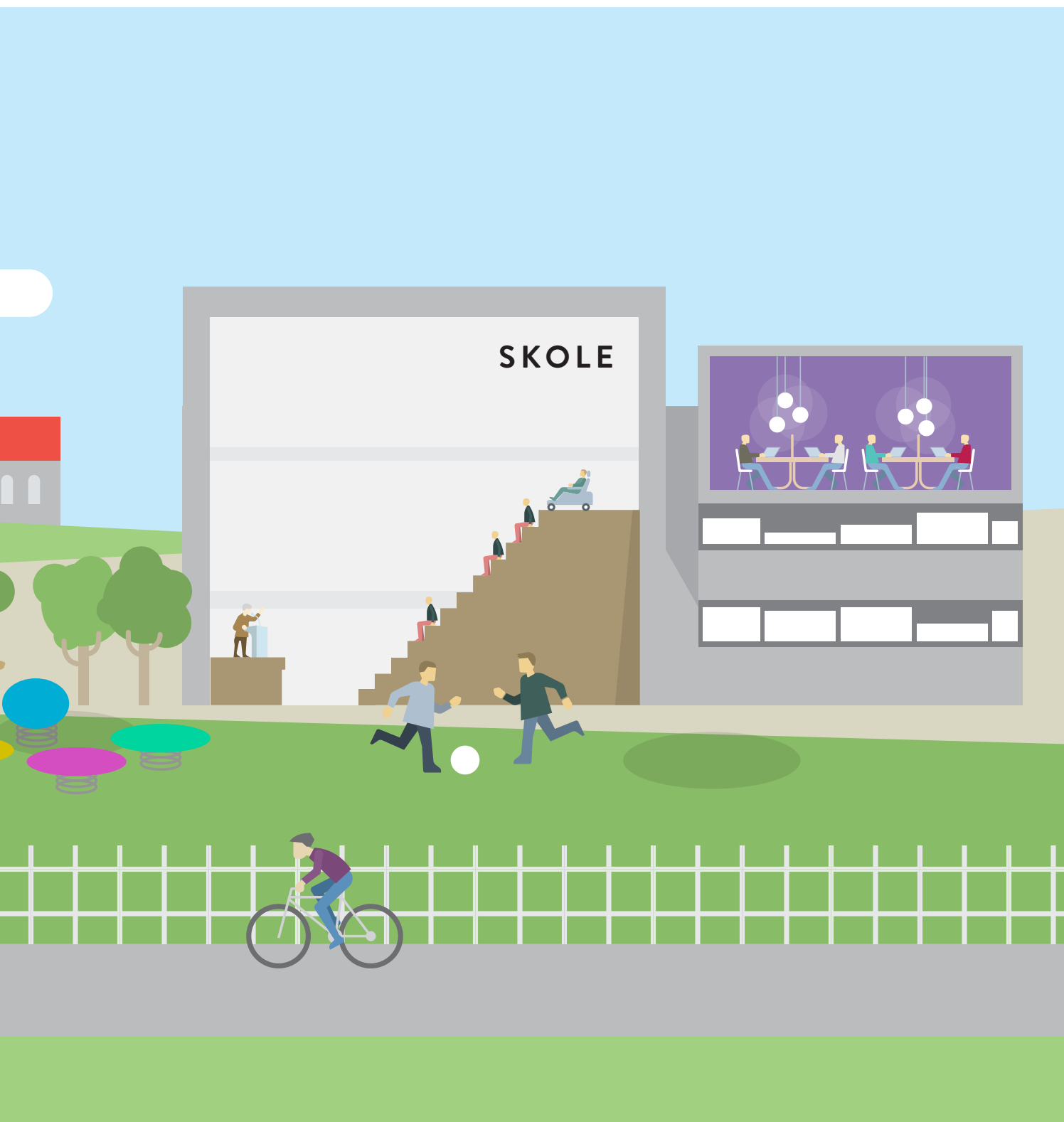
Organisatoriske virkemidler

Organisatoriske virkemidler er lite relevante for statens styring av kommunene, men er et aktuelt tiltak når det gjelder å etablere nye samarbeidsformer mellom stat og kommune mer generelt. I dette veikartet har vi foreslått følgende organisatorisk virkemiddelbruk:

- Utpeke ansvarlig for koordinering og oppfølging av veikartet
- Gjennomføre målinger underveis

2020

Illustrasjon: TIBE T / Trond Aslak Øvrum

7. Veikart med milepæler

I denne delen av rapporten beskriver vi selve veikartet. Målet om en universelt utformet grunnskole krever en felles innsats fra stat og kommune, bruk av ulike virkemidler og en ansvarliggjøring av aktørene.

Veikartet inneholder fire milepæler som er nødvendige for å oppnå målet i 2030: Et tydelig politisk vedtak i 2020, at alle skoler skal være kartlagt i 2022, at halvparten av skolene skal være ferdigstilt i 2025, og at man når målet om en universelt utformet grunnskole for alle i 2030.

Stat og kommune – styring og samspel

Meld. St. 12 (2011–2012) kapittel 1 sier at staten har et legitimt behov for å styre på en måte som avgrenser kommunenes handlefrihet. Når kommunene løser viktige velferdsoppgaver på vegne av staten må staten sette premisser. Likeverdige tjenester er blant målene som særlig kan begrunnes for bruk av statlige styringsvirkemidler.

2020: Iverksette nasjonal satsing

En nasjonal satsing krever politisk prioritering. Det er behov for en politisk beslutning om en nasjonal satsning som sikrer universell utforming av grunnskolen, inkludert en plan med konkrete innsatser.

Regjeringsplattformen sier at regjeringen vil arbeide videre for et universelt utformet samfunn, og spesielt prioritere skoler og undervisningsbygg. Dette veikartet er et forslag for hvordan regjeringen kan ivareta sine ambisjoner.

Buudir anbefaler en beslutning som omfatter følgende innsatser:

- Etablere forpliktende veikart/nasjonal satsing
- Bevilge midler til oppgradering og rehabilitering av skoler
- Sette frist for oppgradering av skoler i forskriftsform
- Utvidelse av ansvaret til nasjonal veiledningstjeneste for fysisk læringsmiljø
- Utpeke ansvarlig enhet for koordinering av veikartet
- Sette krav om at alle kommuner kartlegger sine grunnskoler

2020: Etablere økonomiske virkemidler

Økonomiske virkemidler vil være avgjørende for å nå målene i dette veikartet. Oppgraderinger av skolebygg konkurrerer med andre rehabiliteringsbehov om stramme midler i kommunenes budsjetter. Det er et stort vedlikeholdsetterslep på kommunale bygg, og en stor del av bygningsmassen er ikke tilrettelagt for dagens bruk. Mye tyder på at utviklingen innen dette feltet har blitt nedprioritert i kommunene, på tross av et tydelig lovverk.

For å øke hastigheten på rehabilitering og oppgradering av skolebygg og uteområder mener Bufdir det er nødvendig med økonomisk støtte til kommunene. Dette kan blant annet gjøres gjennom tilskuddsbevilgninger eller gjennom en rentekompensasjonsordning.

Tiltakene er ikke kostnadsfestet, så det gjenstår enda noe utredningsarbeid, blant annet en kostnadsberegning jamfør den bilaterale samarbeidsavtalen mellom KS og staten.

Tilskudd

Økonomiske tilskudd er av betydning der man ønsker resultater på felt som ellers ikke prioriteres. Tilskuddsmidler kan fungere som utløsende faktor for å få fortgang i oppgradering av skolen.

Det finnes ulike innretninger av statlige tilskudd. Øremerking av tilskudd er en særskilt finansiering til kommunene over statsbudsjettet som skal benyttes til nye oppgaver, og kan bidra til rask måloppnåelse på enkeltområder. De er som hovedregel forbeholdt nasjonale prioriteringsoppgaver i en oppstartsfase, noe universell utforming av grunnskolen vil kunne være.

I en tilskuddsordning kan kommunene få mulighet til å søke om økonomisk støtte til både prosessen (som kartlegging) og til selve oppgraderingskostnadene. Det bør stilles krav til medfinansiering, men man bør sikre at dette ikke gjør det vanskelig for kommuner å søke. Det vil også være viktig å sikre at etablering av tilskuddsmidler ikke medfører uheldige vridninger av lokale prioriteringer.

Rentekompensasjonsordning

Ved å etablere en rentekompensasjonsordning kan man også stimulere kommuner til å rehabilitere skoler raskere. Det er i dag mulig å gi rentekompensasjon ved investeringer til rehabilitering og nybygg.

Frem til utgangen av 2016 hadde Husbanken ansvar for en rentekompensasjonsordning som gjorde at kommuner og fylkeskommuner kunne ta opp rentefrie lån til rehabilitering og nybygg av skoler og svømmeanlegg. I formålet til ordningen sto det at funksjonshemmedes behov skulle ivaretas. Ordningen er ikke blitt evaluert, og før en eventuell gjeninnføring, bør den evalueres. Ordningen kan vris mer målrettet mot tiltakene som er nødvendig i dette veikartet, og den kan også være tidsbegrenset som den tidligere ordningen.

Bufdir anbefaler:

Det bør utredes nærmere hvilken type økonomisk ordning som er mest hensiktsmessig å etablere. De budsjettmessige behovene må også utredes og midler avsettes. Ved eventuell reetablering av rentekompensasjonsordningen bør den forrige ordningen først evalueres.

2020: Etablere forskrift for universell utforming av skolebygg

Til tross for at vi i dag har et lovverk som gir alle barn rett til å gå på sin nærscole, har mange av dagens skolebygg et så lavt tilgjengelighetsnivå at denne retten ikke er mulig å innfri. Det er et stort vedlikeholdsetterslep på norske skoler, og den nødvendige oppgraderingen går for sakte. Det er derfor behov for å vurdere å forskriftsfeste oppgradering av grunnskolene til et akseptabelt nivå.

Gjennom plan- og bygningslovens § 31-4 kan man gi forskrift om at bestemte typer tiltak eller bestemte typer eksisterende bygninger, anlegg eller uteområder skal opparbeides slik at de blir universelt utformet. Det kan gis frist for slik opparbeidelse.

Utarbeidelse av en forskrift vil også innebære at man definerer hva som ligger i begrepet universell utforming av skoler. Det er det uansett et behov for å gjøre, da dagens forståelse av hva universell utforming i skolebygg innebærer er sprikende.

Erfaringer fra forskrift om universell utforming av IKT-løsninger viser at forskriftsfesting skaper positive endringer. IKT- forskriften har tidfestede mål, og har ført til konkrete forbedringer og skapt en økt bevissthet om universell utforming hos de som lager løsningene den regulerer. Forskriften har også sanksjonsmuligheter, noe man også kunne lagt inn i en ny forskrift for skolebygg.

Bufdir anbefaler:

Regjeringen bør sette en frist for oppgradering av alle skoleanlegg gjennom PBL § 31-4

Bufdir anbefaler at det utarbeides en nasjonal definisjon med klare kriterier for en universelt utformet grunnskole.

2020: Etablere av kompetanseenhet

Kommunene vil ha behov for bistand og faglige råd om universell utforming ved oppgradering av skolebygg. Ved å samle fagkompetanse i et nasjonalt kompetansemiljø vil man kunne opparbeide god erfaring og en effektiv veiledning som mange kommuner kan dra nytte av.

Rådgivning og kompetanseheving er viktige pedagogiske tiltak for å få til en god gjennomføring, og for å sikre høy kvalitet på løsningene over hele landet er det viktig med en nasjonal enhet.

Det kan være hensiktsmessig å legge kompetansesatsingen til en eksisterende tjeneste, der mye nærliggende kompetanse allerede er samlet. Utdanningsdirektoratet driver i dag veiledningstjenesten Fysisk læringsmiljø. Regjeringen besluttet å opprette tjenesten etter vedtaket om rentekompensasjonsordning for utbedring av skolebygg.

Rådgivningstjenesten for fysisk læringsmiljø i barnehage- og skoleanlegg er primært rettet mot beslutningstakere i kommunene, og hensikten er å øke kommunenes bestillerkompetanse, slik at kommunene har kunnskap om materialer og løsninger som er holdbare over tid, og ikke bruker unødvendig ressurser på vedlikehold, rehabilitering og ombygging av sine barnehager og skoler.

Tjenesten kan med mindre grep utvides til også å dekke veiledningsbehov knyttet til oppgradering med universell utforming.

Aktuelle aktiviteter i kompetanseenheten

- Utarbeide veiledninger om universell utforming av skolebygg
- Utarbeide annet støttemateriell og eksempelsamlinger
- Presentere gode eksempler gjennom pris eller forbildeprosjekter
- Gi direkte råd til kommunene
- Kartlegge kompetansebehov og utvikle kurs og andre kompetansetiltak
- Bistå med kompetanse til lokale prosjekteringsprosesser
- Knytte til seg kompetansemiljø på feltet

Bufdir anbefaler:

Kompetanseansvaret bør plasseres hos dagens veiledningstjeneste for fysisk læringsmiljø, der rammene er lagt, og mange av ressursene allerede finnes. En viktig forutsetning vil være at de kobler seg på relevante fag- og kompetansemiljøer, og at det besluttes å utvide ansvarsområdet.

2020: Utpeke koordineringsansvar for veikartet

En aktør bør få ansvar for å følge opp gjennomføringen av veikartet, gjennom å sikre at aktivitetene og tiltakene blir fulgt opp og milepælene overholdt. Dette ansvaret kan enten plasseres i kompetanseenheten (jfr. forrige kapittel), eller hos et direktorat. Aktøren må ha koordineringskompetanse, og raskt kunne etablere en oppfølgingsplan med klare mål- og rapporteringspunkter underveis. Aktøren må også kunne etablere gode møtepunkter underveis. Vi har ikke utredet hvor stort et slikt sekretariat bør være.

Fordelen med å plassere ansvaret i kompetanseenheten er at man samler det overordnede ansvaret på et sted, og at de gjennom sin rådgivning har naturlige kontaktpunkter med kommunene som utfører, og et overblikk på fremdriften. Utfordringer med å plassere sekretariats- og oppfølgingsansvar hos samme instans er at det kan føre til uklare roller og at de er langt unna statlig styring.

Fordelen med å plassere koordineringsansvaret i et direktorat, eksempelvis Bufdir, er at vi er nærmere den statlige styringen, og har erfaring fra lignende arbeid, blant annet gjennom koordinering av handlingsplaner. En universelt utformet grunnskole er et sektorovergripende arbeid, og vi har god kontakt med de statlige aktørene. Utfordringen med å plassere ansvaret hos Bufdir er at vi ikke har de samme definerte møtepunktene med skoleutviklerne, og at vi ikke har tilsvarende kjennskap til skolesektoren.

Koordinering og oppfølging

De viktigste oppgavene vil være å koordinere aktivitetene hos de ulike tiltakshaverne, følge opp veikartet underveis, gjøre tilstandsmålinger og rapportere. Sekretariatet bør overvåke og analysere utviklingen i kommunene, og foreslå eventuelle supplerende statlige tiltak for å nå visjonen. Det kan være utfordrende at koordineringsenheten ikke har noen sanksjonsmuligheter opp mot tiltakshavere.

Bufdir anbefaler:

Ansvaret for koordinering av veikartet bør legges til Bufdir. Vi er nært de statlige styringsaktørene og har erfaring fra lignende sektorovergripende koordineringsarbeid. Vi har også den nødvendige statistikk- og indikatorkompetanse til å kunne etablere et system for å følge utviklingen av veikartet.

2020: Igangsetting av kartlegging

Som statuskapittelet viser, har vi i dag ikke god nok oversikt over hvor stor andel av skolene som er universelt utformet, og hvor store manglene er. Vi vet derfor ikke kostnadene ved å gjøre alle skolene tilgjengelige. Det er derfor viktig at man raskt får i gang arbeidet med kartlegging i kommunene. Kartleggingen kan også legge grunnlag for kommunenes prioriteringer og for detaljene i selve utbedringsarbeidet. Vi foreslår at kommunene som skoleeier kartlegger sine grunnskoler, og lager en plan for utbedring basert på kartleggingen i starten av veikartet. Dette innebærer å kartlegge avvik fra forskrift, synliggjøre prioriterte tiltak, og gjennomføre et kostnadsoverslag på grunnlag av kartleggingene.

En standardisert metode for kartlegging

Kommunene bør vurdere å standardisere sin kartleggingspraksis. Det vil kunne gi oversikt på nasjonalt nivå, og trolig gi en høyere kvalitet på kartleggingene lokalt. En felles kartleggingspraksis vil gjøre det enklere for kommunene å sammenligne seg med andre, og å innhente nasjonale data. Sammenlikningen med andre kommuner kan gi positiv effekt og synliggjøre oppgraderingen av grunnskolen som nasjonal dugnad.

I dag brukes mange ulike verktøy for kartlegging, noe som medfører ulik oversikt og status på universell utforming i kommunene. I Bufdirs spørreundersøkelse fra 2017 fant man at det er stor variasjon på hvilke kartleggingsverktøy kommunene bruker. Flertallet, 33 prosent brukte FDV systemer, mens 31 prosent registrerer i IK bygg. 4 prosent brukte Kartverkets løsning, mens 5 prosent registrerte i Statsbyggs løsning Bygg for alle⁶.

Statsbyggs løsning «Bygg for alle» kan brukes av kommunene til kartlegging av skoler. Verktøyet er gratis for bruk i kommunene.

Bygg for alle er nettopp løftet over på ny teknologisk plattform og APler er under utvikling. Det vil muliggjøre samhandling og informasjonsflyt med andre systemer som eksempelvis FDVU-system kommunene måtte ha eller IK-bygg. Dette kan bli en stor fordel for kommuner som allerede har valgt et annet kartleggingssystem, og ønsker å fortsette med dette.

Bufdir anbefaler:

Man må på nasjonalt nivå vedta en frist for kartlegging og en anbefalt kartleggingsmetode for kommunene. Etter vår vurdering har Statsbyggs verktøy «Bygg for alle» utmerket seg som godt og bør anbefales for kommunenes kartlegging av skoler.

2022: Alle skoler ferdig kartlagt

For å komme i gang med oppgraderinger er det et mål at alle skoler er ferdig kartlagt i løpet av 2022. I forbindelse med kartleggingen bør kommunene også etablere handlingsplaner som inneholder forventet utskiftning av bygg, og kostnadsfesting av disse tiltakene.

Når skolene er kartlagt har kommunene et godt grunnlag for å prioritere, og gjennomføre utbedringstiltak, både med hensyn til universell utforming og eventuelle andre krav.

Kommunene bør legge inn føringer om universell utforming i det kommunale plansystemet. Dette er de allerede pålagt gjennom plan- og bygningsloven. I en undersøkelse fra 2017 finner vi at 24 prosent av kommunene har egne strategier for universell utforming. 70 prosent av kommunene har allerede integrert kravet til universell utforming som en del av kommuneplanens arealdel, i samfunnsdelen eller begge⁷. I disse planene kan kommunene også si noe om krav om universell utforming av skolene.

Kommuneplanen skal ha en handlingsdel som angir hvordan planen skal følges opp de fire påfølgende år eller mer, og denne revideres årlig. Økonomiplanen kan inngå i handlingsdelen. Det er avgjørende at det bevilges tilstrekkelig midler i kommunebudsjett og økonomiplan til tiltak som gjelder universell utforming.

Anbefalte kriterier for måloppnåelse i hver enkelt kommune:

- Full oversikt over tilgjengelighet i alle skoler
- Prioritert plan for rehabilitering, bygg og oppgradering
- Oversikt over kostnader og plan for årlige budsjettbehov

Statsbyggs kartlegging- og rehabiliteringsarbeid

Statsbygg har som mål at deres bygg skal kunne brukes av alle. Statsbyggs handlingsplan sier at eksisterende og nye arbeids- og publikumsbygg skal være universelt utformet i så stor grad det lar seg gjøre, innen 2025.

I 2008 lanserte Statsbygg kartleggingsløsningen Bygg for alle. Løsningen er tredelt med én registreringsmodul, én forvaltningsmodul og én publikumsmodul. I Bygg for alle får man oversikt over i hvilken grad målet om at alle eksisterende bygg skal være tilgjengelige for alle innen 2025 er oppfylt. Programmet er et verktøy for Statsbygg og offentlige eiendomsforvaltere for å sjekke status for sin egen portefølje.

Over 700 statsbygg er registrert i Bygg for alle. Det betyr at publikum på forhånd kan sjekke bygget, alt fra inngangen til de ulike besøksrommene. Mange kommuner, fylkeskommuner og andre institusjoner bruker Bygg for alle i sin forvaltning.

Behov som blir avdekt, blir lagt inn som oppfølgingstiltak i vedlikeholdsplanene for eiendommene. Tiltak som blir gjennomført, er for eksempel montering av automatiske døråpnere, skilting, senkning av dørterskler, montering av rekkverk og ramper ved inngangsparti, bedre lyssetning for kontrastmerking og akustiske tiltak.

Kontinuerlige aktiviteter: 2022–2030

Byggesaksbehandling og obligatorisk uavhengig kontroll

For å sikre god kvalitet i arbeid med oppgraderingene av grunnskolene, vil bruk av tilsyn og uavhengig kontroll i henhold til bygningslovens regler om byggesaksbehandling og byggesaksforskriften være viktig. Forskriften skal blant annet sikre at foretak som er involvert i arbeidsprosessen har tilstrekkelige kvalifikasjoner til å ivareta kravene i PBL/TEK 17 - deriblant krav til universell utforming og tilgjengelighet.

I forskrift til byggesaksbehandling er uavhengig kontroll obligatorisk for en rekke fagområder, men ikke for universell utforming. Det kunne det med fordel vært. Bruk av uavhengig kontroll for universell utforming skjer nå på frivillig basis. I de tilfellene uavhengig kontroll blir brukt, er vår erfaring at det bidrar til både å øke kvaliteten for tilgjengelighet og bruk, samtidig som det bidrar til en særlig oppmerksomhet rettet mot å utforme løsninger i tråd med prinsippene for universell utforming.

Bufdir anbefaler:

Kommunene bør pålegge ansvarlig søker/tiltakshaver obligatorisk uavhengig kontroll av universell utforming av prosjekteringen av skolebyggene.

Underveismålinger

Det er behov for målinger som angir status på tilgjengelighet innen viktige deler av bygninger og utearealer som kan oppdateres jevnlig, og som fanger opp endringene etter hvert som det gjennomføres tiltak. Dette bør knyttes til en digital plattform.

Aktøren som har ansvar for koordinering av veikartet bør etablere en enkel sjekk på indikatornivå som fanger opp planlagt utskiftingstakt, og angir status underveis, også med hensyn til tilgjengelige bygg, og illustrerer hvor langt kommunene har kommet. Indikatorene vil danne grunnlag for statusoversikt og progresjon knyttet til mål og delmål.

Aktuelle måleenheter kan være:

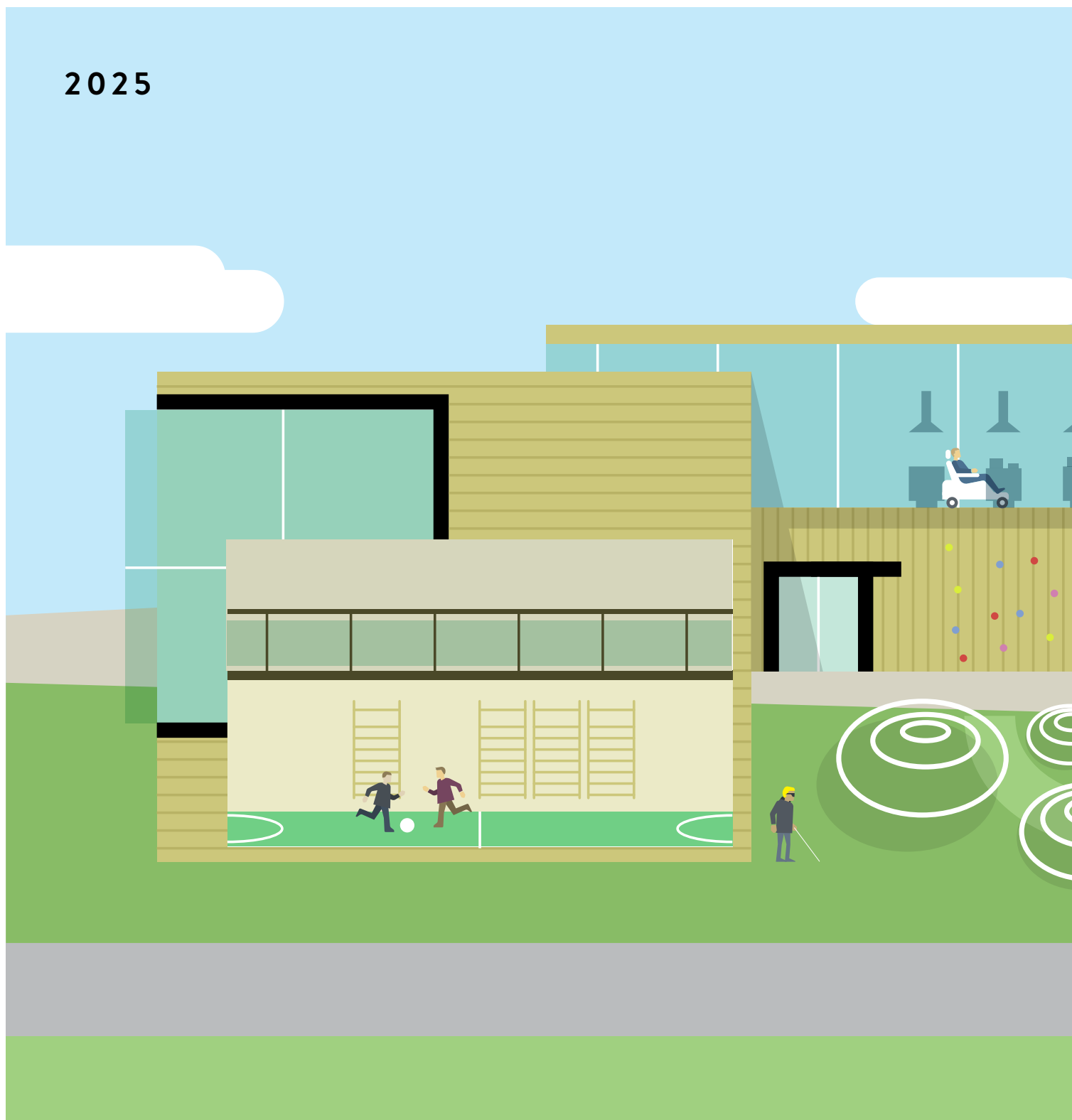
- Antall ferdigstilte skolebygninger
- Tilgjengelige skolebygg
- Antall avvik
- Periode frem til ferdigstillelse

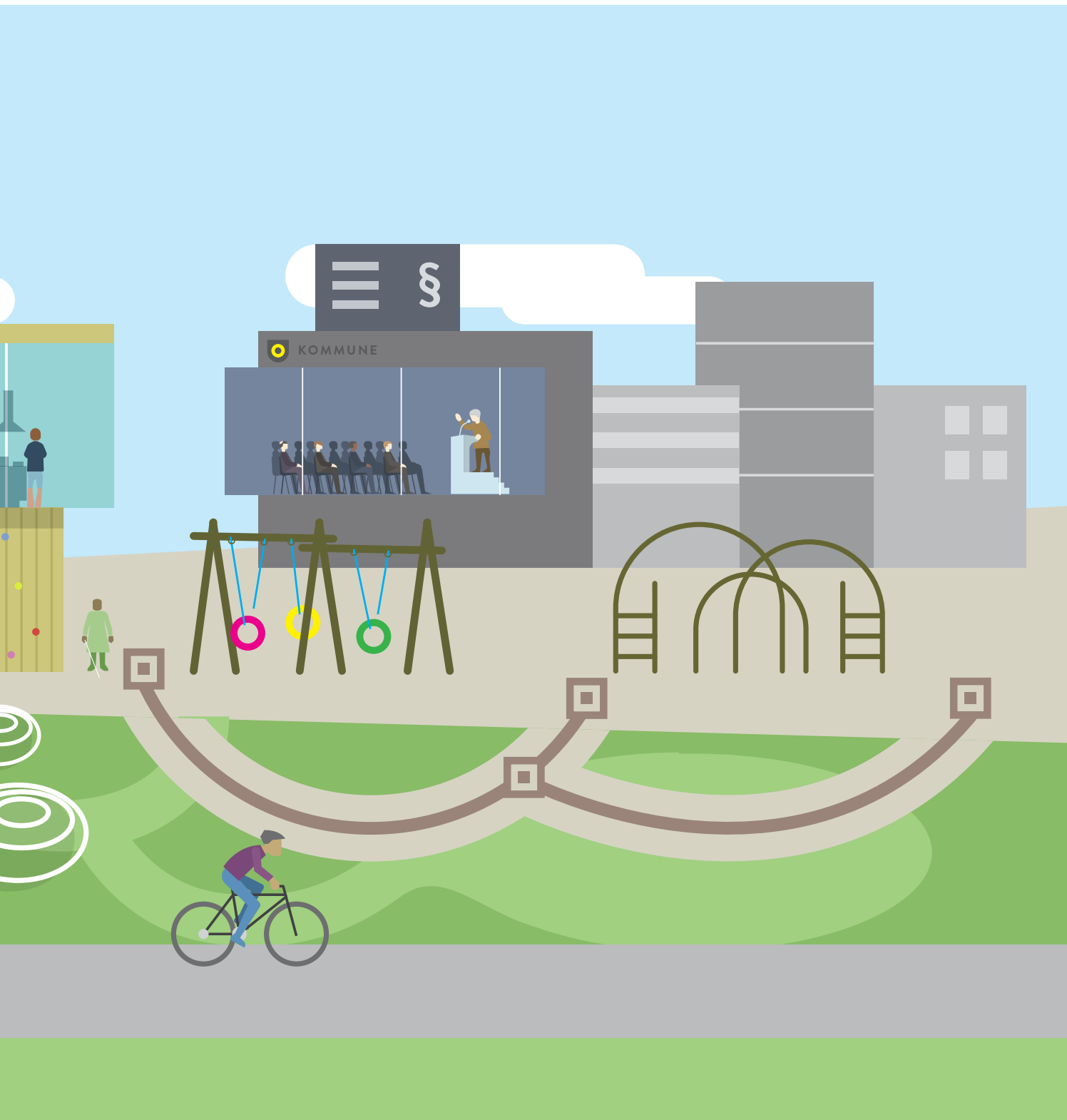
Statuskonferanser

Det vil være viktig å arrangere statuskonferanser underveis. Formålet vil være å utveksle erfaringer, og å få et jevnt trykk på forventninger for å holde tempoet oppe. Vi mener det bør avholdes nasjonale konferanser annethvert år, og regionale konferanser/samlinger, de årene det ikke er nasjonale konferanser.

Konferansene bør arrangeres av koordinator/kompetanseenheten, og et sentralt tema på disse konferansene bør være kunnskapsdeling knyttet til de konkrete arbeidsprosessene og prosjektene. Gode eksempler kan løftes frem, men like viktig er det å drøfte tiltak og problemstillinger som ikke fungerer. Statuskonferansene vil være en viktig lærings- og utviklingsarena for tiltakshaverne.

2025

Illustrasjon: TIBE T / Trond Aslak Øvrum

2023: Igangsetting av rehabilitering og utbedring

Når skolene er kartlagt, har kommunene et godt utgangspunkt for å sette i gang rehabilitering for å utbedre de identifiserte avvikene. Noen tiltak kan gjennomføres som del av det ordinære drift- og vedlikeholdsprogrammet i kommunen, mens større tiltak må følges opp som egne prosjekter. Det er viktig at kommunene integrerer universell utforming i det ordinære vedlikeholdsarbeidet.

Den praktiske gjennomføringen må være godt planlagt og av høy kvalitet for å oppnå gode universelt utformede skolebygg. Det er derfor sentralt at kommunene setter tydelige krav til arbeidsprosessene i prosjekterings- og utførende fase, når bygget planlegges, tegnes og bygges.

Prosjekterende og utførende har sammen med byggherre og kommune ansvar for den praktiske gjennomføringen og ferdigstillelsen av skolebygget eller uteområdet. De må innhente godt kvalifisert fagkompetanse på prosjektering og kvalitetssikring av universell utforming, og sikre at rammene for gjennomføring er gode. Her vil valg av entrepriseform ha en betydning for hvordan de ansvarlige aktørene samarbeider for å sørge for at oppgraderingen blir av høy kvalitet hva gjelder universell utforming. I det ligger at aktørene må ha en felles målsetting om å tilstrebe kvaliteter utover de som ligger i teknisk forskrift, som for eksempel belysning, skilting, akustikk og naturlige ledelinjer.

Etappevis utbedring

I mange kommuner eller bydeler vil det være aktuelt å starte med én skole om gangen, og bruke erfaringene videre i neste prosjekt. Flere skolebygg vil trolig bli utbedret i flere etapper, særlig de med store mangler. Det er derfor viktig at man tenker på tilgjengelighet som et delmål i disse byggene, og tillater en gradvis oppgradering underveis frem mot 2030.

Kommunene har rapportert om mangel på kompetanse på universell utforming og det er stor variasjon på kompetanse innen feltet universell utforming og bestillerkompetanse⁸ i de ulike kommunene. Rådgivningstjenesten må være tilgjengelig for bistand, og det bør vurderes å opprette regionale erfaringsnettverk for spredning av gode løsninger.

Møhlenpris skole

Møhlenpris skole i Bergen ble bygget i 1912. Skolen ble renovert i 2015-2017, og mottok tilgjengelighetsprisen i 2017. Constructa Entreprenør AS, og ABO plan og arkitektur sto for prosjektering og renovasjon.

Som følge av at skolen var vernet, var renovasjonsarbeidet mer omfattende og komplisert enn en vanlig rehabilitering. Det nye oppveksttunet i den gamle bygningen har fått godt utformede løsninger. Rommene er lyse. Bygget har blant annet ledelinjer og gode markeringer for synshemmede. Der det ikke har vært mulig å installere heis, er det løfteramper for rullestol.

2025: Halvparten av skolene ferdigstilt

Det er store forskjeller på rehabiliteringsbehov og vedlikeholdsbehov ved de ulike skolene. Mens noen skoler kan ferdigstilles relativt raskt, kreves det mer omfattende innsats ved andre skoler. Dette gjelder også for skolenes uteområder. Legger vi til grunn at en del kommuner vil velge å ta de enkleste utbedringene først, tror vi det er et realistisk mål at halvparten av skolene er ferdige utbedret i 2025.

Aktiviteter:

- Ferdigstilling og utkvittering av registrerte bygg
- Erfaringskonferanse
- Utarbeidelse av eksempelsamling

2030: Nærskole for alle

Målet i dette veikartet er at alle barn skal kunne gå på sin nærskole og delta i skolens aktiviteter på en likestilt måte både innendørs og utendørs innen 2030. På tilsvarende måte skal skolen kunne brukes av alle i lokalsamfunnet, uansett funksjonsevne. Skolene skal kunne brukes til valglokale, til loppemarked, til foreldremøter og andre typer arrangementer og aktiviteter.

Skolene bør i 2030 være utbedret så langt det er praktisk mulig. For å kunne definere skolebygninger som universelt utformede, må det foreligge en grundig kartlegging og utkvittering på at skolen ikke har flere mangler som bør utbedres.

Aktiviteter:

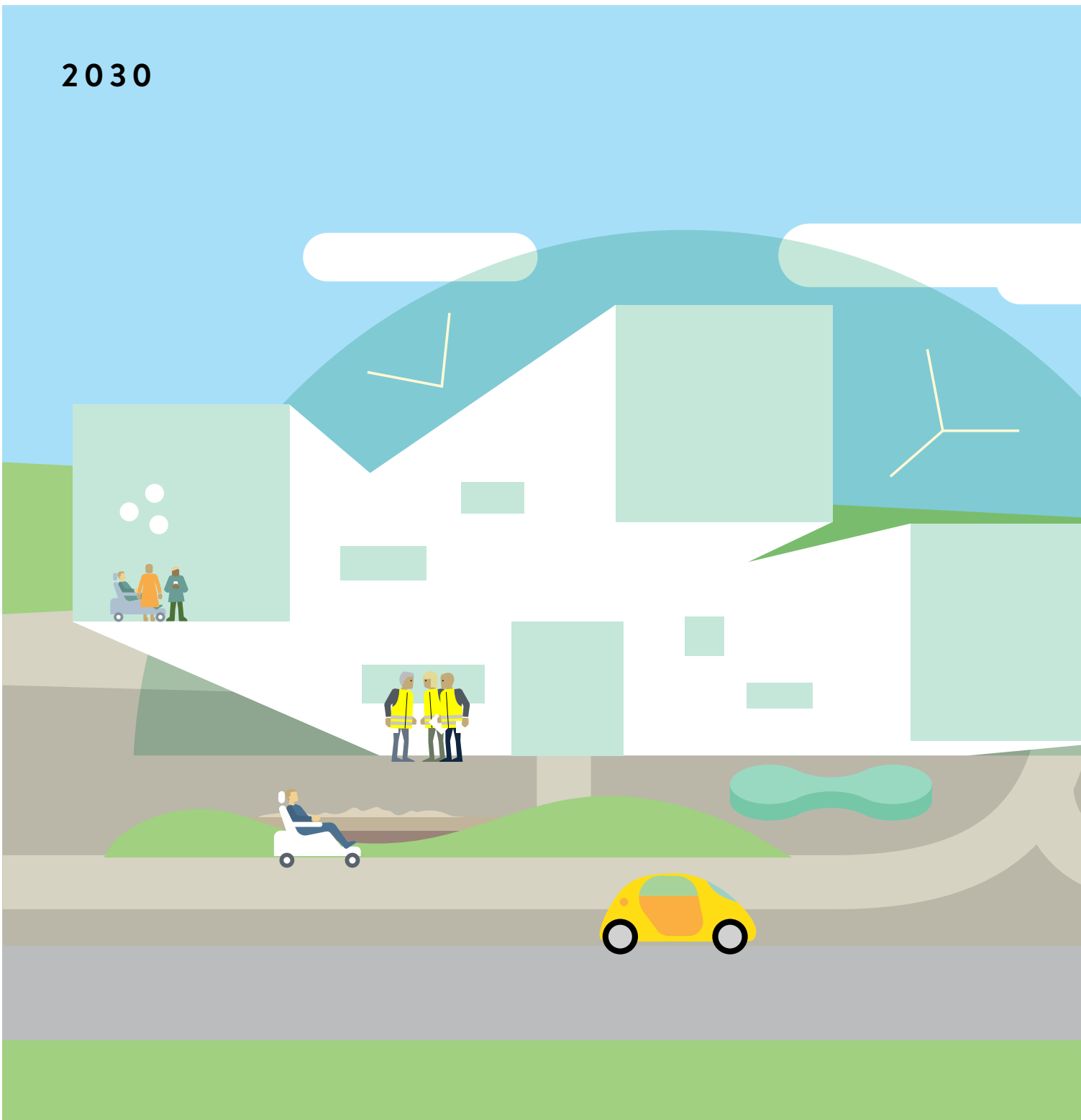
- Utkvittering av registrerte bygg
- Erfaringskonferanse
- Publisering av sluttrapport og eksempelsamling
- Evaluering av prosjektet

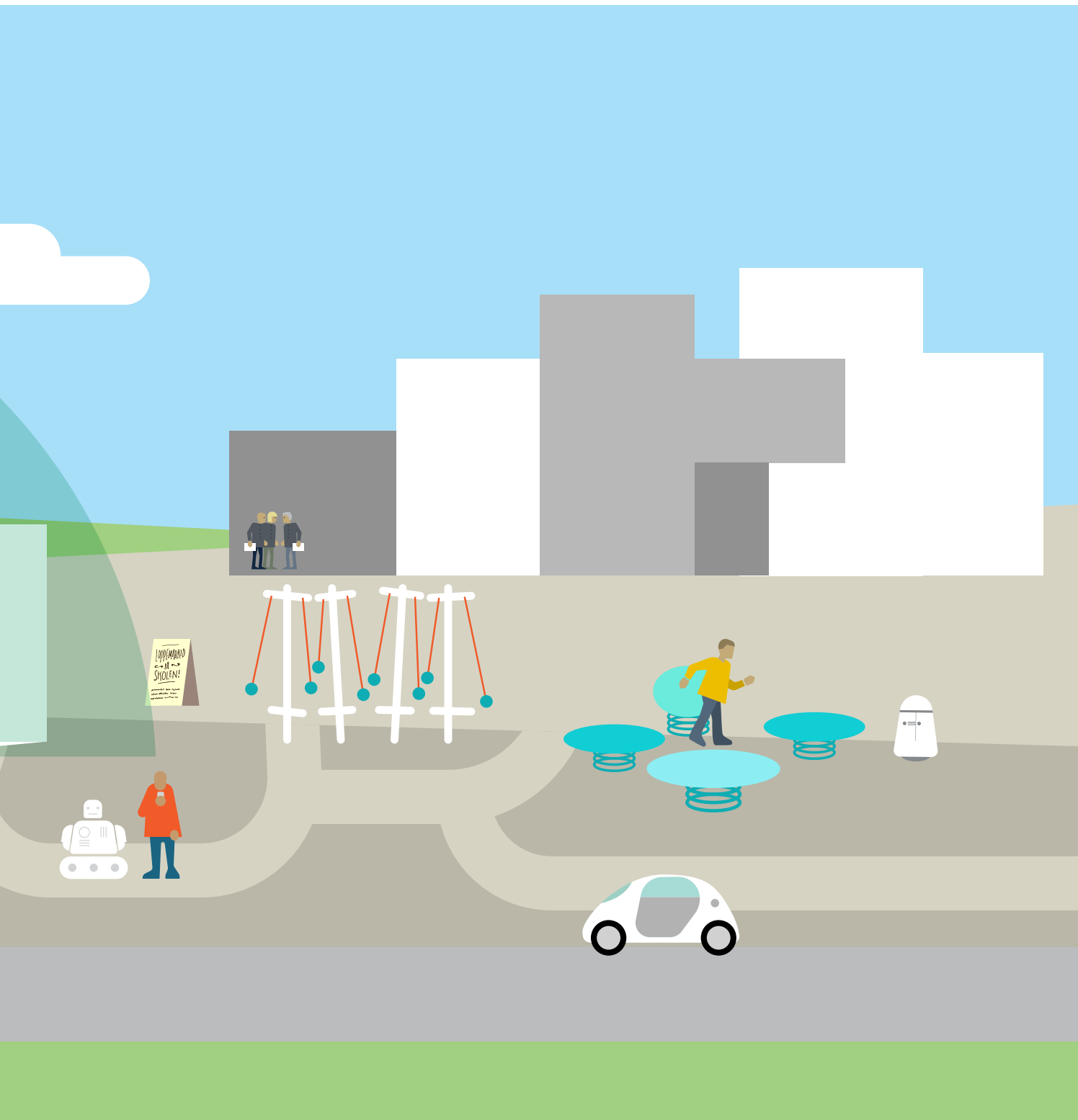
Helle barneskole

Helle barneskole i Kragerø kommune, er kåret til den best tilrettelagte skolen i Telemark.

Prosjektet er henholdsvis bygget og tegnet av Entreprenør Kruse Smith, og Børve & Borchsenius arkitekter AS. Det er gjort en rekke tilrettelegginger ved skolen, blant annet er det installert heis, og montert døråpnere for alle hoveddører og fargede fliser i gulvet gjør det lettere å se hvor man skal gå. Det er montert teleslynge i alle baserom, og foran hovedinngangen er det en stor rampe. Helle skole er en inkluderende skole.

2030

Illustrasjon: TIBE T / Trond Aslak Øvrum

8. Veien videre

Hvordan sikre fortsatt universell utforming av skolene etter 2030?

Å skape og opprettholde en universelt utformet nærscole vil kreve innsats fra en rekke aktører, også etter at skolene er blitt oppgradert og følger prinsippene om universell utforming.

Arbeidet med universell utforming av skolene kan altså ikke avsluttes selv om målet for dette veikartet nås i 2030. Det kan dukke opp endrede krav og bestemte utfordringer knyttet til universell utforming som krever ytterligere innsats fra kommunene. Vedlikeholdsarbeid er en kontinuerlig prosess, og mange skoler vil utbedres eller skiftes ut også etter 2030. Det er viktig at skoleeierne etterspør og bygger opp den kompetansen som er nødvendig for å ivareta hensynet til universell utforming slik at ikke nye barrierer blir skapt.

Kommunene må fortsette å prioritere midler i sine budsjetter, og holde oversikt over tilgjengelighetsstatusen i skolene, og universell utforming bør innarbeides i skoleeierens ordinære FDV-planer for kontinuerlig å utbedre mangler som måtte oppstå.

Metodikk som er overførbar til andre bygningskategorier

Alle kommunale bygg og opparbeidede uteområder bør ivareta prinsippene om universell utforming. Mye er felles for ulike bygningskategorier, enten det er publikumsbygg eller rene arbeidsbygg. Barrierer som bør bygges ned, vil ofte være nokså like, og planarbeidet knyttet til oppgradering vil være sammenliknbare. Vi håper at dette veikartet kan fungere som et godt verktøy, eller metodikk, som kommunene kan overføre til andre typer kommunale bygg. Erfaringene fra dette veikartet, bør også kunne overføres til arbeid med oppgradering av fylkeskommunale bygg.

En viktig lærdom fra dette prosjektet er at byggleidere og andre som bør forholde seg til universell utforming på en daglig basis ikke nødvendigvis ser på dette som et felt som angår dem, og derfor ikke engasjerer seg i diskusjoner på feltet. Det er derfor viktig å legge til rette for gode arenaer der tema vinkles på en måte som oppfattes relevant for alle relevante aktører.

Overføring av nasjonale oppgaver til regioner

Etter 2030 bør det gjøres en evaluering og avklaring av hvilke statlige virkemidler som skal videreføres eller utvikles. Mange av de nasjonale oppgavene skissert i dette veikartet bør kunne bli flyttet over til fylker eller regioner. God samhandling mellom region/fylke, og ansvarlige og kompetente kommuner kan sikre en god forvaltning av universell utforming i fremtidens skoleanlegg.

Er det behov for nye veikart?

Buudir vil i løpet av 2018 utrede og foreslå flere veikart innenfor andre områder i samfunnet som trenger en oppgradering etter prinsippene om universell utforming. En fordel med veikartmetodikken er at vi gjennom den utreder og målrettet planlegger mot tidfestede milepæler, og at medvirkning blir vektlagt.

Vedlegg

Deltakere i arbeidsverksteder

Navn	Organisasjon
Faridah. S. Nabaggala	Abloom
Morten Hendis	Barneombudet
Silje Steinarsdottir Hasle	Barneombudet
Oddvin Farestveit	DIBK
Rune Benonisen	Foreldreutvalget for grunnopplæringen
Cato Lie	Funksjonshemmedes fellesorganisasjon
Bente Bjørk	Halden kommune
Else-Margrethe Lefdal	HIOA
Stefan Grønnerud	Kongsvinger kommune
Christian Hellevang	KS
Eli Knøsen	LDO
Roar Martin Aarnes	Nes kommune
Sigrid Hestnes	Norconsult/fysisk læringsmiljø udir
Zorica Gavric	Oppegård kommune
Guri Henriksen	Safo
Trond Henning Klausen	Sarpsborg kommune
Åse Danbolt	Statsbygg
Dag Øverbakke	Undervisningsbygg Oslo
Cecilie Haga	Unge funksjonshemmede
Kjetil Andreas Knarlag	Universell
Lars Erik Nylund	Utdanningsforbundet

Postadresse

Postboks 2233
3103 Tønsberg

Besøksadresse

Stensberggaten 27
0170 Oslo

bufdir.no